

STEFICA DEREN

POLITIČKE STRANKE U POLITIČKOM SISTEMU NORVEŠKE

UVOD

Nastanak i razvoj modernog konstitucionalizma u Norveškoj, vezan je za 1814. godinu.¹ Ta godina, bez sumnje, veoma je važna u norveškoj ustavnoj povijesti jer je tada donesen norveški Ustav koji je na snazi još i danas. Ali to nije i jedini razlog što spominjemo tu godinu kao značajnu za Norvežane. Ona je prije svega značajna i zbog toga što je tada došlo do raskida norveško-danske unije koja je postojala više od 400 godina i u kojoj je Danska imala dominantne političke i ekonomske pozicije. Iako je tada Norveška postala nezavisna država, nova opasnost prijetila joj je od Švedske. Razvoj međudržavnih odnosa tih dviju zemalja, a naročito težnja Švedske da proširi svoju vlast nad Norveškom odvijao se u pravcu stvaranja personalne unije između te dvije zemlje. Takav ustavnopravni status imala je Norveška do 1905. Od tada pa sve do danas u Norveškoj se vrši proces postepene ali kontinuirane demokratizacije političkih i ekonomskih institucija. Širenjem prava glasa i donošenjem liberalnijih izbornih pravila, u toku niza godina stvarala se osnova za daljnje jačanje uloge i prestiža norveškog parlamenta-Stortinga.²

Pojavom relativno stabilnih grupa u Stortingu sredinom prošlog stoljeća, izmijenili su se odnosi unutar njega kao i odnosi između Stortinga i egzekutive (parlamenta i vlade). To je logična posljedica pojave političkih stranaka, jer sada, umjesto zastupnika koji brane interese birača pojavljuju se zastupnici koji u parlamentu štite i zastupaju interese svoje političke stranke i izražavaju njezinu političku volju.

Političke stranke u Norveškoj, kakve poznajemo danas nastale su dugim historijskim razvojem. One su kao i u većini drugih buržoaskih zemalja veoma važan politički faktor u njezinom ustavno-političkom sistemu.

¹ Norveški ustav donesen je 17. svibnja 1814. u malom mjestu Eidsvoldu nedaleko od Osla.

² Storting je ime za Norveški parlament.

Političke stranke kao integralni dio političkog sistema, također su povezane s razvojem i strukturalnim odnosima političkih i društvenih institucija unutar kojih stranke funkcioniraju npr. parlamentarizam i izborni sistem. Ali one istovremeno i faktički djeluju kao najvažniji politički instrument na taj razvoj. Na taj način, političke stranke u Norveškoj kao i u drugim buržoaskim zemljama na izvjestan način određuju funkcioniranje političkog sistema.

U ustavu, koji je donijet 1814. i koji je na snazi još i danas, ne postoje neki pravni propisi koji bi regulirali načela političkih stranaka. Unatoč tome, političke stranke su značajan realno-politički faktor ustavno-političkog sistema Norveške. Stoviše, one su danas toliko važne da se bez njih i njihova djelovanja ne bi mogle ni zamisliti funkcioniranje političkog sistema suvremene Norveške.

Dosadašnji evolutivni razvoj Norveške a naročito period posljednjih 20 godina odvijao se u pravcu političke i ekonomske stabilizacije zemlje. Svakako da je jedan od razloga i taj što je Radnička stranka bila na vlasti gotovo 30 godina i što joj je uspijevalo da u većini izbornih perioda formira većinsku vladu u Stortingu, i drugo, činjenica što razlike među strankama u ideološkom, političkom, kulturnom i ekonomskom pogledu znatno su manje nego što se to u prvi mah čini, tako da je sve to pridonijelo političkoj stabilnosti Norveške. Osim toga, politička praksa je pokazala da u norveškom društvu danas nema nacionalnih, jezičnih, niti vjerskih konflikata. Oko 95% cjelokupnog stanovništva pripada Lutheranskoj državnoj crkvi. Sve političke stranke, osim Komunističke i Narodnih socijalista, slažu se s vladinim vanjsko-političkim i vojnim učešćem u zapadno-vojnom savezu i ekonomskoj suradnji s Zapadnom Evropom.³ Međutim, gotovo neznatna neslaganja postoje u pogledu stavova prema ekonomskoj politici i unutrašnjem razvoju zemlje.

Politički sistem Norveške, koji se u toku niza godina razvijao pod utjecajem zapadnoevropskih političkih sistema a uz paralelno formiranje vlastite nacionalne državnosti, nosi obilježja višestranačkog sistema, iako je njegova opća razvojna tendencija prema dvostranačkom sistemu.

2. Povijesni pregled razvoja političkih stranaka

Napori za organiziranim oblicima političkog djelovanja došli su do izražaja u norveškom društvu mnogo prije donošenja ustava 1814. To su bile slabe političke grupacije koje su se povremeno javile pa zatim opet nestale. Tek postepeno, poslije donošenja Ustava stabilnija politička udruženja sve češće dolaze do izražaja u Stortingu. S obzirom da je ustav davao dominantne pozi-

cije državnim službenicima, razumljivo je da im je na taj način omogućavao da sve češće budu birani kao članovi nacionalne skupštine — Stortinga. Međutim, na ekonomskom planu različiti ekonomski interesi dali su znatan podsticaj pojavi i djelovanju drugih društvenih grupacija, prije svega to su bili zemljoposjednici i nova buržoazija u gradovima. Ovaj, veoma dinamičan razvoj i djelovanje prvih stranaka kao i proces transformacije neformalnih grupa ljudi, koje su izražavale slične ili iste stavove na ekonomskom i ideološko-političkom planu u formalne organizacije s pravilima, statutima i određenom strukturom, pojavljuje se u vremenu od 1880—1884.³ Taj period predstavljao je u razvoju norveškog društva značajan događaj i to ne samo zbog promjena koje su nastale u strukturi norveškog društva, već prije svega zbog formiranja političko-partijskog sistema, koji je djelovao u pravcu osvajanja cjelokupne političke vlasti u društvu i zajednici. Na taj način organizirane i moćne političke stranke postepeno su postale glavni regulator društvenih i političkih odnosa i temelj zajedničkog okupljanja i tješnijeg povezivanja svih onih snaga koje vezuju ista ideološko-politička shvatanja.

Da bi se međutim, potpunije shvatio značaj političkih stranaka za politički sistem, ukazat ćemo na značajnije pokušaje da se stvore i razviju političke stranke u Norveškoj. Zapravo oficijelni razvoj norveških stranaka u suvremenom smislu riječi u najvećoj je mjeri vezan za pojavu Liberala (Venstre) i Konzervativaca (Høyre),⁵ organiziranih snaga koje su imale za cilj zaštitu kapitalističkog sistema, te interesa krupne i srednje buržoazije i liberalne inteligencije. Paralelno s formiranjem stranačkih organizacija a pod pritiskom unutrašnjih nesuglasica i društvenih konflikata, vode se borbe za ustavne reforme, a kao značajna posljedica toga bilo je uvođenje parlamentarnog sistema 1884. koji funkcionira sve do danas, te povezano s tim, a u cilju što šire demokratizacije tog sistema, izvršena je reforma izbornog sistema i postepeno je prošireno pravo glasa.⁶

Od svog nastanka pa sve do 1918. norveške političke stranke, nose obilježja dvostranačkog sistema, a on je proizašao iz speci-

³ Katz D, and Valen H.: »Political Parties in Norway« str. 32—33, Universitetsforlaget, 1967, Oslo, Norway.

⁴ Već mnogo ranije, otprilike 1848. Marcus Thrane, zanesen burnim političkim događajima u Evropi, osnovao je i prvo norveško radničko društvo u Drammenu (Drammens arbeiderforening). Kako se broj takvih društava povećao (za 2. god. osnovao je 273 takvih društava sa 20.854 članova), tako su i radnici pokazali želju da budu na što adekvatniji način zastupljeni u Stortingu.

⁵ Konzervativna stranka (Høyre) i Liberalna stranka (Venstre) osnovane su 1884.

⁶ 1898. uvedeno je opće pravo glasa za muškarce, a za žene tek 1913. Dobna granica glasača bila je pomaknuta od 25 godina u 1814. na 21 u 1945.

fičnih historijskih i životnih uvjeta i potreba norveškog društva. No i pored tih dviju stranaka koje su naizmjenice formirale vlade a naročito nakon 1887. na političkoj sceni norveškog društva pojavljuje se radnička klasa kao samostalna politička snaga.⁷ Međutim, Radnička stranka Norveške u prvim godinama svog postojanja nije naišla na širu podršku. Stoga je sasvim realno što u praksi svog djelovanja nije postigla neke značajnije rezultate. Počev od 1903. predstavnici Radničke stranke nalaze se u Stortingu ali u opoziciji.⁸ Postepeno širenje prava glasa (1898, 1903, 1907, 1913) i izborne reforme s jedne strane, i proces industrijalizacije s druge, povećali su porast radničke klase i omogućili velikom broju nižih društvenih slojeva pravo da sudjeluju u izborima. Radnička stranka je jačala od izbora do izbora i postepeno povećavala broj glasova od 16% u 1906, na 32% u 1915. godini.⁹ Njezini stvarni saveznici bili su radnici, zemljoposjednici, a u kasnijim fazama razvoja važnu ulogu odigrat će srednji slojevi norveškog društva koji će veoma često prihvaćati program i praktičnu djelatnost Radničke stranke.

U svom dugom političkom djelovanju Radnička stranka vršila je snažan utjecaj na šire segmente radničke klase boreći se za sprovođenje dubljih društvenih promjena, za demokratski društveno-ekonomski razvoj Norveške i ostvarenje socijalnih ciljeva i socijalizaciju cjelokupnog društvenog života u uvjetima razvijenog kapitalizma. Zahvaljujući vrlo smišljenim naporima Radničke stranke, paralelno s jačanjem njezine stvarne uloge, tendencija prema polarizaciji političkih stranaka došla je do izražaja na ekonomskom i političkom planu. Nosioi političke polarizacije na izborima 1918. narušili su dvostranački sistem i označili njegov kraj. Tri političke stranke Liberalna, Konzervativna i Radnička dobile su po jednu trećinu glasova. Stoga zapravo niti jedna od njih nije bila u mogućnosti da formira vlastitu vladu na bazi većine zastupničkih mjesta u Stortingu.

Međutim, u vrijeme, dok se klasna struktura Norveške postepeno mijenjala, javljaju se politički i društveni konflikti koji su označili korak naprijed u formiranju triju novih političkih stranaka. Riječ je o pojavi Agrarne, Komunističke i Kršćansko-narodne stranke.¹⁰

⁷ Norveška radnička stranka (Dot Norske Arbeiderpartie) osnovana je 1887 godine.

⁸ 1903. Radnička stranka prvi put je dobila četiri mandata u Stortingu.

⁹ H. Valen and D. Katz, cit. djelo, str. 25.

¹⁰ Agrarna stranka (Bondepartiet) osnovana je 1920. Ime je promijenila 1959. u Stranku centra (Senterpartiet); Komunistička stranka (Norges Kommunistiske parti) osnovana je 1923; Kršćansko narodna stranka (Kristelig Folkeparti) osnovana je 1933.

Agrarna stranka osnovana je na inicijativu zemljoposjedničkih organizacija s namjerom da štiti interese bogatih zemljoposjednika Norveške. Po svom programu i po svojoj političkoj usmjerenosti stajala je između liberala i konzervativaca.

Neprestane stranačke borbe unutar Liberalne i Radničke stranke postepeno su dovele do razdora unutar tih stranaka. Radnička stranka pridružila se III internacionali, ali ju je 1923. napustila jer se nije složila s predloženim organizacionim promjenama. Jedan njezin dio, koji je u rješavanju političkih problema zastupao umjerene stavove, odcijepio se od stranke i formirao 1921. Socijal-demokratsku stranku, a drugi, manji dio, poslije istupa Radničke stranke iz III internacionale 1923. formirao je Komunističku stranku, koja je i dalje ostala učlanjena u III internacionali, dok se preostali dio Radničke stranke 1927. ujedinio sa Socijal-demokratskom strankom. Te godine na parlamentarnim izborima Ujedinjena radnička i Socijal-demokratska stranka postigle su značajne rezultate dobivši 36,8% glasova, a samo nekoliko godina kasnije 40%. Aktivnost Radničke stranke u norveškom političkom sistemu postala je veoma važna. Njezini napori u vođenju politike kako na unutrašnjem tako i na međunarodnom planu, uspješni rezultati u rješavanju vojnih, privrednih i političkih problema, kao i bogata ostvarenja na tim područjima, omogućili su joj punih 30 godina¹¹ dominirati političkim životom Norveške.

Kršćansko-narodna stranka Norveške se prvi put javila 1933. godine kao posljedica nezadovoljstva religioznih grupa ljudi politiko mliberala. Ograničena na provinciju Hordaland i grad Bergen povezivala je društvene slojeve srednje i sitne buržoazije s Luthe-ranskom crkvom.

Posljedica formiranja ovako velikog broja stranaka, koje su po svojoj političkoj usmjerenosti i praktičnom djelovanju zastupale i izražavale najrazličitije ekonomske, političke i socijalne interese, neminovno je dovodilo do političkih sukoba unutar i među strankama. Upravo ovakva situacija ugrozila je i stabilnost vlada. Naime, sukob između nesocijalističkih stranaka u periodu od 1920—1928. izazvao je šest kabinetskih kriza i ozbiljno ugrozio stabilnost njezinog parlamentarnog sistema.

Takav mnogostranački sistem našao je podršku za svoje jačanje i funkcioniranje i u samom izbornom sistemu. Umjesto nekadašnjeg većinskog sistema koji je bio uveden 1906. znatno je ojačao sistem proporcionalne reprezentacije koji je omogućavao i malim političkim strankama da budu predstavljene u parlamentu adekvatno broju dobivenih glasova.

Suočene s dubokom ekonomskom krizom koja je tridesetih godina zahvatila Norvešku kao i mnoge druge zemlje, političke stranke zainteresirane da nađu izlaz iz krize, a pod pritiskom ne-

¹¹ Radnička stranka bila je na vlasti od 1935. do 1965. osim za vrijeme rata, kada su sve stranke zajedno formirale koalicionu vladu.

zaposlene radne snage i neriješenih ekonomskih i političkih problema, poduzele su ozbiljne ekonomske reforme. Prezentirajući program za rješenje ekonomskih problema, uključujući i punu zaposlenost, Radnička stranka pružila je realnu osnovu za svoje daljnje jačanje i time uspjela dobiti podršku ne samo radničke klase već i zemljoposjednika. Razvijajući suradnju s Agrarnom strankom, Radnička stranka uspjela je 1935. sastaviti vladu uz njezinu parlamentarnu podršku. Međutim, kada je 1939. izbio II svjetski rat, prvi put u paralamentarnoj povijesti Norveške, formirana je koaliciona vlada u kojoj su bile zastupljene sve političke stranke, predvođene Radničkom strankom. Ta politička suradnja bila je manifestna i za vrijeme rata, a došla je do izražaja u prihvaćanju zajedničkog programa za daljnji politički, ekonomski i društveni razvoj Norveške.¹² Na parlamentarnim izborima 1945. Radnička stranka je dobila 41% glasova i većinu zastupničkih mjesta u Stortingu. Time joj je pružena šansa da sastavi svoju vlastitu vladu. Nakon uspješnih izbora 1945. pa sve do 1965. Radnička stranka držala je dominantne pozicije vlasti u Stortingu i političkom životu Norveške, osim 1963. kada je prvi put poslije 28 godina njezine vladavine došlo do krize kabineta. Četiri građanske stranke tada su formirale koalicionu vladu, koja je bila veoma kratka vijeka. Poslije četiri tjedna koalicione vladavine ponovno je Radnička stranka uzela vlast u svoje ruke i formirala minoritornu vladu uz podršku Socijalističko-narodne stranke. Izbori u 1965. označili su kraj vladavine Radničke stranke i bili su prikladno sredstvo za preuzimanje i učvršćenje vlasti četiriju građanskih stranaka: Liberalne, Konzervativne, Kršćansko-narodne i Stranke centra. Iako je u poslijeratnom periodu provela mnoge reforme kojima je poboljšala ekonomski i socijalni položaj radničke klase, Radnička stranka je 1965. bila poražena od, do tada opozicionih stranaka. Po broju glasova i broju mandata ona još uvijek danas zauzima važno mjesto, i udio glasača pri izborima za Radničku stranku kretao se od 52% u 1957. do 43% u 1965. i 47% u 1969. godini.

3. Stranački programi i partijska politika

Okvir političke orijentacije i akcije stranaka u norveškom političkom sistemu počiva na stranačkim programima, kroz koje stranke nastoje da izraze svoja doktrinarna shvaćanja. Norveška je zemlja s multipartijskim sistemom, no zahvaljujući specifičnim uvjetima nastanka norveške stranke su veoma homogene i njihova doktrinarna shvaćanja su daleko konzistentnija nego li što je to u dvopartijskim sistemima. Kao što ćemo vidjeti velikih razlika među strankama nema, štoviše stranke u Norveškoj poka-

¹² Usp. Per Kleppe: »Main Aspects of Economic Policy in Norway since the War«, str. 8, Oslo 1968.

zuju tendenciju prema dvostranačkom sistemu. Premda su stranke u mnogočemu slične, razlike ipak postoje i one su nešto osjetnije između socijalističkih i građanskih stranaka.

Poslijeratni razvoj Norveške a osobito brzi proces industrijalizacije i društveno-ekonomski razvoj djelovali su u pravcu stvaranja jedne izvanredno ekonomski razvijene zemlje koja danas ide u red najrazvijenijih zemalja u svijetu. Iako se radi o jednoj izrazito razvijenoj kapitalističkoj zemlji, ono što je fundamentalno u njezinom društvenom i političkom sistemu to je veoma visoki stepen socijalizacije cjelokupnog društveno-ekonomskog života. Ovdje se jasno radi o razbijanju buržoaske strukture društva i ono u krajnjoj liniji počiva na duboko strukturalnoj promjeni suvremenog društva. Ove radikalne promjene koje se zbivaju u ekonomskoj, društvenoj i političkoj sferi povezane s procesima socijalizacije života i isticanjem socijalne jednakosti, vezane su uz poziciju i akciju političkih stranaka.

Analiza političkih stranaka pokazuje da u realnom političkom sistemu Radnička stranka Norveške¹³ igrala je prvorazrednu ulogu upravo na planu socijalizacije društvenog života i u vođenju politike u pravcu socijalne jednakosti svijetu. Po svom programu i akciji u prošlosti a i danas, u ekonomsko-političkom pogledu isticala je zahtjev u pravcu socijalizacije života, socijalne jednakosti, pravde i sigurnosti. Mnogo godina prije nego što je došla na vlast, borila se za nacionalnu nezavisnost Norveške i opće pravo glasa. Već tada nosila je obilježja revolucionarne stranke, koja će naročito doći do izražaja u godinama poslije oktobarske revolucije kada, pod utjecajem mnogih revolucionarnih događaja u Evropi, za rješenje teške ekonomske situacije zemlje predlaže revolucionarni put, kojim bi se trebala izvršiti suštinska izmjena postojećeg društveno-ekonomskog i političkog sistema. Radnička stranka se već tada opredijelila za nacionalizaciju sredstava za proizvodnju i podružtvovljenje svih značajnijih grana industrije i privrede, naglašavajući ulogu države u dinamičnom razvoju zemlje. Iako su u programu došli do izražaja mnogi demokratski principi, Radnička stranka nije dobila povjerenje i podršku drugih snaga norveškog društva, te se postepeno udaljavala od svog revolucionarnog programa. Kada se je 1927. ujedinila sa Socijal-demokratskom strankom, stvorena je veoma čvrsta Radnička stranka, te je iste godine na parlamentarnim izborima osvojila 36,8% glasova i nešto kasnije formirala vladu. U godinama nakon ujedinjenja sa Socijaldemokratima, Radnička stranka opredijelila se za jednu elastičnu politiku u rješavanju ekonomskih i političkih problema a koja je rezultirala iz realističkog shvaćanja socijalnih potreba i promjena vremena. Tako je postepeno Radnička stranka prestala da bude revolucionarna organizacija vjerujući u parlamentarni put borbe.

¹³ Glavni organ Radničke stranke je: »Arbeiderbledet«, šef stranke Trygve Bratteli.

REZULTATI OPCIH IZBORA OD 1957—1969 za Storting²⁴

Izborni rezultati 1957.

stranka	norveško ime	sjedišta	%	broj glasova
Radnička stranka	Det norske Arbeiderparti	78	52.0	865.675
Konzervativna stranka	Høyre	29	19.3	301.395
Liberalna stranka	Venstre	15	10.0	171.407
Agrarna stranka	Bondepartiet	15	10.0	154.761
Kršćansko-narodna stranka	Kristelig Folkeparti	12	8.0	183.243
Narodni socijalisti	Sosialistisk Folkeparti	Organizirana u 1961.		
Komunistička stranka	Norges Kommunistiske parti	1	0.6	60.060

Izborni rezultati 1961.

stranka	norveško ime	sjedišta	%	broj glasova
Radnička stranka	Det norske Arbeiderparti	74	46.76	860.526
Konzervativna stranka	Høyre	29	19.26	354.369
Liberalna stranka	Venstre	14	7.20	132.429
Centar	Senterpartiet	16	6.83	125.643
Kršćansko-narodna stranka	Kristelig Folkeparti	15	9.32	171.453
Narodni socijalisti	Sosialistisk Folkeparti	2	2.39	43.996
Komunistička stranka	Norges Kommunistiske parti	0	2.91	53.699

Izborni rezultati 1965.

stranka	norveško ime	sjedišta	%	broj glasova ²⁵
Radnička stranka	Det norske Arbeiderparti	68	43.14	883.320
Konzervativna stranka	Høyre	31	20.28	415.292
Liberalna stranka	Venstre	18	10.14	207.834
Centar	Senterpartiet	18	9.37	192.022

U toku svoje tridesetogodišnje vladavine političkim životom Norveške, Radnička stranka nije izvršila neke radikalne promjene u društveno-političkom sistemu, već je i dalje isticala zahtjev za nacionalizacijom sredstava za proizvodnju, industrije i osnovnih sirovina, zatim transporta i komunikacija. Prihvatila je politiku punog zaposlenja u skladu s ekonomskim razvojem zemlje, zalagala se za ekonomski razvoj nerazvijenih područja dalekog sjevera Norveške i predlagala je planiranje industrijskog razvoja u onim područjima koja su ekonomski manje razvijena. Poduzela je niz mjera na području socijalne politike i obrazovnog sistema. Zanimljivo je da su u poslijeratnom periodu, sve političke stranke, osim Komunističke i Narodnih socijalista, nastupile s veoma sličnim programatskim postavkama i određenim prijedlozima u pogledu daljnjih tokova političkog, ekonomskog i socijalnog razvoja zemlje. Na taj su se način programatske razlike između Radničke stranke i građanskih stranaka, koje su godinama bile dosta izražene, znatno smanjile i čini se kao da i nema nekih bitnih razlika između stranaka koje su na vlasti i onih u opoziciji. S druge strane unapređivanjem ekonomskih, socijalnih i kulturnih uvjeta života i s tim u vezi podizanjem životnog standarda došlo je do bitnih promjena u klasnoj strukturi norveškog društva i do znatnog smanjivanja klasnih razlika. Klasne razlike koje su početkom 20 vijeka u Norveškoj bile veoma izrazite, postepeno su se smanjivale, pa neki autori ovom pojavom tumače činjenicu da i partijski programi postaju sve umjereniji i privlačniji za najšire društvene grupe tzv. srednje slojeve, koji danas postaju sve odlučniji faktor utjecaja u političkom životu Norveške. Danas, Radnička stranka kao i građanske stranke, naglašava i u centar ekonomskih postavki programa stavlja nepovredivost privatnog vlasništva, slobodnu inicijativu u trgovini, prihvaćajući ideju tzv. države blagostanja. Međutim, bez obzira na ova slaganja, Radnička stranka je po svojoj prirodi, strukturi, načinu djelovanja i političkoj usmjerenosti u prošlosti a i danas bila radikalnija od građanskih stranaka. I dok se tako neznatne razlike u unutrašnjoj politici gube na vanjskopolitičkom planu one gotovo i ne postoje. Nekadašnja neutralna država, opredijelila se za članstvo u NATO-u¹⁴. Za njezin ulazak u taj vojnopolitički savez izjasnile su se sve političke stranke osim Komunističke i Narodnih socijalista. Praktična politika Radničke stranke osobito politika desno orijentiranih elemenata pokazuje tendenciju da se poveže s građanskim strankama, dok manji dio, izrazito radikalnijih nastoji da se poveže sa snagama lijevo orijentiranima. Očito je da se lijevo krilo Radničke stranke ne slaže s umjerenom politikom. Radničke stranke i smatra da bi stranka trebala nastupiti s progresivnijim i radikalnijim idejama. Suočena s potrebom daljnjeg preobražaja društva, zainteresirana da ponovno dađe na vlast, a

¹⁴ Usp. Björn A. Bostrup: »The Foreign Policy of Norway«, strZ. 6 i 7, Oslo, 1968.

pod pritiskom progresivnih elemenata, svoj dosadašnji umjereni program, Radnička stranka nastoji da radikalizira. Uostalom, poznatno je da je u programu koji je poslužio kao osnova za prošlogodišnje parlamentarne izbore i pridobijanje birača, najavila mogućnost nacionalizacije banaka i kreditnih ustanova kao i veća prava za radnike. Budućnost stranke, kao i njezine šanse za uspjeh u sadašnjoj se situaciji nalaze u tome da provede dublje i suštinskije reforme, kojima će ponovno zadobiti povjerenje radničke klase i srednjih slojeva i zauzeti bitno drugačije stavove u rješavanju vanjsko-političkih i unutarnje-političkih problema i ekonomskog razvoja zemlje nego li što ih zauzimaju građanske stranke.

Građanske političke stranke, među kojima je Konzervativna stranka danas najstarija u Norveškoj, kao predstavnici buržoaske klase tradicionalno štite status quo i cjelokupnu strukturu kapitalističkog društva.

Konzervativna stranka^{14a}, kao reprezentant interesa krupne buržoazije, u svom programu ističe ideju o zaštiti trgovine industrije putem različitih mjera restrikcije, vatreni je pobornik privatnog vlasništva i zalaže se za ekonomski razvoj sjevernih regija Norveške. Poduzela je čitav niz mjera na području socijalnog osiguranja, zalagala se za porast starosnih penzija i decentralizaciju administracije. Na političkom planu podržala je članstvo Norveške u NATO-u a na ekonomskom planu isticala je potrebu norveške suradnje sa EEZ-m.

Liberalna stranka¹⁵ zajedno s Konzervativnom bila je prije I svjetskog rata dominantna stranka u Norveškoj. U vrijeme kad su konzervativci podupirali status quo, Liberalna stranka zagovarala je i borila se za promjene, i to ne državnom intervencijom, već napuštanjem svih oblika ograničenja koja sputavaju slobodu pojedinca, naglašavajući slobodu i dostojanstvo čovjeka i jednaku zaštitu za sve ljude od strane države. Na ekonomskom planu, bila je aktivni pobornik slobodne trgovine, ničim ograničene i sputavane. Danas ona predstavlja interese srednje buržoazije i liberalne inteligencije, a najveći broj njezinih pristalica nalazi se u zapadnom dijelu Norveške. Kao svoj glavni zadatak istakla je borbu za ostvarenje pune zaposlenosti i ekonomski razvoj zemlje kojim će se osigurati blagostanje i napredak u okviru kapitalističkog sistema. Predlagala je niz reformi na ekonomskom, kulturnom i socijalnom području, s željom da se osigura sloboda i blagostanje za sve ljude. Strukturalno Liberalna stranka je relativno heterogena¹⁶ što imade za posljedicu stvaranje partikularističkih tenden-

^{14a} Glavni organ Konzervativne stranke je »Aftenposten i Morgenbladet«. Šef stranke Sjur Lidebrekk, šef parlamentarne grupe je John Lyng.

¹⁵ Glavni organ Liberalne stranke je »Dagbladet«, šef stranke: Gunnar Garbo, šef parlamentarne grupe: Bent Roeseland.

¹⁶ U političkom životu Liberalne stranke Norveške danas djeluju različite grupacije, kao bergenska, desničarska, grupa lijevo orijentiranih, kao i grupa koja govori Ny Norsk jezik.

cija, koje često dovode do sukoba između seoskih područja na zapadu Norveške i gradova naročito Osla.

Stranka centra¹⁷ okuplja u svoje redove bogate zemljoposjednike Norveške. Po svom političkom djelovanju naročito u pogledu rješavanja ekonomskih, društvenih i religioznih pitanja zauzima veoma konzervativne stavove. Jačanje uloge države, koja će se suprotstaviti revolucionarnim zahtjevima, puna zaposlenost za sve ljude, to su glavne programatske tačke Stranke centra.

Kršćansko-narodna stranka¹⁸, reprezentant je interesa sitne i srednje buržoazije. U nizu godina svojim se djelovanjem zalagala za razvoj socijalnog zakonodavstva i štitila je konzervativno-religiozne stavove u političkom životu Norveške. Koncentrirana na ograničena geografska područja, nalazi podršku i u poljoprivrednim predjelima zemlje.

Komunistička stranka Norveške¹⁹ osnovana je od lijevog krila Radničke stranke 1923. Danas zauzima opozicioni stav i prema Radničkoj stranci i prema građanskim strankama, povezujući se na bazi zajedničke suradnje s komunističkim strankama širom svijeta. Po svojoj političkoj orijentaciji nosi marksistička obilježja, a u svom programu zastupa ideju podružtvovljenja sredstava za proizvodnju. Svoj najveći uspjeh doživjela je na parlamentarnim izborima 1945. kada je osvojila 11 mandata i sudjelovala je u prvoj poslijeratnoj vladi. Razlike koje su se u toku godina javljale između Komunističke stranke Norveške i Radničke stranke, s vremenom su postale primjetne i dovele su do zategnute situacije kada je Komunistička stranka zauzela opozicioni stav i usprotivila se članstvu Norveške u NATO-u. Danas ona zastupa socijalizaciju cjelokupnog društvenog života i u velikoj se mjeri zalaže za ostvarenje socijalizma u ovom dijelu sjeverne Evrope. U pokušaju da osvijetli principe za koje se bori, donijela je program pod nazivom »Put Norveške k socijalizmu«.

Socijalističko-narodna stranka osnovana je 1961. od lijevog krila radničke stranke neposredno pred parlamentarne izbore. Osnovna joj je ideja cjelokupna socijalizacija života, počevši od banaka i različitih privatnih kompanija do svih sektora privrede. Zalaže se za ostvarenje pune zaposlenosti i za takav razvoj kojim će se ostvariti blagostanje za sve ljude u zemlji. Na političkom planu ulaže napore da Norveška napusti sjevernoatlantski savez i predlaže vraćanje k neutralnoj vanjsko-političkoj praksi.

Ono što je danas zajedničko partijskim programima političkih stranaka u Norveškoj jest jasno izražena tendencija napuštanja klasičnih programa s jasno izraženim teoretskim i ideološkim

¹⁷ Šef stranke centra je Per Borten, a od 1965. i predsjednik vlade.

¹⁸ Kršćansko-narodna stranka izdaje »Dagsavisen« koji izlazi u Trondheimu i nedeljni list »Flokets Framtid«. Šef stranke Einver Hareide, šef parlamentarne grupe Kjell Bondevik.

¹⁹ Komunistička stranka izdaje »Friheten«, šef stranke Reidar Larsen.

postavkama i sve veća orijentacija prema pragmatističkim programima i ciljevima, što potvrđuje da i partijski programi slijede politički razvitak i izražavaju stanje političkih i društvenih snaga u Norveškoj.

4. Aspekti ustavno-političkog i izbornog sistema Norveške

Iako nam nije namjera da ovdje raspravljamo o ustavno-političkom i izbornom sistemu Norveške, osvrnut ćemo se samo na neke specifičnosti tih sistema u cilju potpunijeg shvaćanja značenja političkih stranaka.

Razvoj ustavno-političkog sistema Norveške odvijao se u pravcu stvaranja unitarne države. Ustav kao temeljni dokumenat koji regulira društvene i političke odnose kao i cjelokupnu strukturu vlasti u zemlji, spominje da je Norveška ustavna monarhija,²⁰ na čijem se vrhu nalazi kralj.

Norveška je kao i druge Skandinavske zemlje razvila u svom ustavno-političkom sistemu sistem parlamentarne vlade, koji nosi neka specifična obilježja po kojima se razlikuje od političkih sistema nekih drugih razvijenih kapitalističkih zemalja npr. Velike Britanije. Parlament kao nosilac suvereniteta i vrhovni organ političke vlasti počiva na dvodomnoj strukturi ali koja odstupa od klasičnih oblika dvodomnog sistema nekih drugih država, npr. engleskog parlamenta. Njegovih 150 članova koliko ih danas imade u Stortingu bira se u jedan dom na četiri godine. Tek pošto se Storting konstituira kao unikameralno tijelo svi članovi parlamenta biraju između sebe 1/4 članova (38) koji će raditi u domu zvanom Lagting, dok preostale 3/4 (112) postaju članovi Odelstinga. Zato bismo se složili s tvrdnjom da je norveški parlament prije svega modificirani jednodomni sistem. Ova, naoko prividna dvodomna struktura, uvedena je kako tvrde neki teoretičari, prije svega zato da osigura dvodomno razmatranje svih zakonskih prijedloga. Međutim, ona je samo formalna, jer zakone donosi Storting u punom sastavu dvotrećinskom većinom. Ustavni amandmani, međunarodni ugovori, budžet i financijska pitanja također se razmatraju na zajedničkoj sjednici oba doma.^{20a}

U skladu s principima podjele vlasti, koja je izvršena između zakonodavnih, pravnih i sudskih organa, zakonodavna vlast skoncentrirana je u parlamentu, a kralj kome pripada pravo potpisivanja zakona ne može uskratiti potpis u slučaju da je parlament ponovio glasanje u pogledu donošenja nekog zakona ili odluke.

Izvršna vlast formalno se nalazi u rukama kralja, ali stvarne pozicije vlasti drži vlada. Kralj formalno imenuje vladu iako stvarno o sastavu vlade odlučuje lider stranke koja pobijedi na izborima, a na osnovu mandata kojeg mu je dužan povjeriti kralj.

²⁰ Ustav Norveške, čl. 1.

^{20a} Usp. H. Valen and D. Katz, cit. djelo, str. 15.

Parlament izglasava investituru vladi i faktički daje saglasnost na njezin sastav. Uvođenjem parlamentarnog sistema 1884. vlada je politički odgovorna pred parlamentom za svoj rad i na vlasti je tako dugo dok uživa njegovo povjerenje. Međutim, stvarno stanje je takvo da je vlada nadređena parlamentu (jer u vladi se obično nalazi najviše stranačko rukovodstvo), a samo formalno parlament stoji nad vladom. Kad ustav govori o dužnostima i prerogativima kralja ustvari misli na prerogative i dužnosti vlade. Zato i za norveškog kralja vrijedi ona poznata izreka: »kralj kraljuje ali ne vlada«. U slučaju da parlament izglasa nepovjerenje vladi, vlada mora dati ostavku, ali to bi ujedno bio znak da je došlo do rascjepa unutar stranke koja ima većinu u parlamentu. Zato, praktički je nemoguće formirati novu vladu iz t eparlamentarne većine. S druge strane interesantno je da i vlada može raspustiti parlament. To su rijeđe situacije ali pravno moguće. Stoga je normalan slučaj da do promjena vlade dolaz iprilikom općih izbora.

Struktura izbornog sistema i sam proces nominacije imade značajnu ulogu prilikom izbora kandidata za parlament. Prije svega zato, što izborni sistem na izvjestan način omogućava da u parlamentu dođu do izražaja politički stavovi birača posredstvom političkih stranaka. Jer birač, na osnovu programa kojeg mu prezentira stranka, dajući svoj glas odlučuje koja će stranka dobiti većinu u parlamentu i uzeti političku vlast u svoje ruke.

Norveška je u svom ustavno-političkom razvoju izvršila nekoliko značajnih izbornih reformi. Tako je ustav iz 1814. uveo sistem posrednih izbora. Birači u jednom izbornom okrugu birali su jedno tijelo, koje je onda biralo zastupnike za parlament. Ali porastom veličine izbornih jedinica i pojavom većeg broja političkih stranaka, sistem posrednih izbora bio je 1905. zamijenjen sistemom neposrednih izbora. Kandidat da bi bio izabran u jednoj izbornoj jedinici morao je dobiti apsolutnu većinu glasova. U daljnjim fazama razvitka najvažnija izborna reforma izvršena je 1920. uvođenjem sistema proporcionalne reprezentacije. Ovaj sistem najčešće se primjenjuje u zemljama u kojima djeluje više političkih stranaka, jer svaka stranka dobiva onoliki broj zastupničkih mjesta u parlamentu, koliko je to proporcionalno dobivenim glasovima. To znači, i najmanja stranka ima šanse da dobije zastupničko mjesto u parlamentu, uz uvjet da dobije određeni broj glasova prilikom izbora. 1952. novi izborni zakon unio je izvjesne promjene u dotadašnji izborni sistem. Sirenjem gradskog područja, koje se javilo kao posljedica brzog procesa industrijalizacije i suočeni s potrebom drugačijeg predstavljanja gradskog i seoskog stanovništva u parlamentu, javila se realna težnja da se iz ustava isključi tzv. »agrarni paragraf« (bondeparagrafen) koji je bio uveden 1814. a prema kome je 2/3 predstavnika dolazilo iz seoskih područja, a 1/3 predstavnika iz gradova. I drugo, karakteristično je i to, da je d'Hondtov metod reprezentacije bio

zamjenjen tzv. metodom Sainte-Laguëa. Na taj je način povećana proporcionalnost u reprezentaciji i to kako s obzirom na reprezentaciju distrikata tako i u odnosu na reprezentaciju političkih stranaka.²¹

Norveška je podijeljena u 20 izbornih jedinica: 18 seoskih²² i dvije gradske: Oslo i Bergen. Broj izabranih zastupnika ovisi o gustoći stanovništva pojedine izborne jedinice a taj broj varira od 4—13. Svaki glasač ima pravo da mijenja redoslijed kandidata na partijskoj listi, ali mu nije dopušteno popunjavati listu kandidatima neke druge stranke. Pojedinoj stranci pripada onoliko zastupnika koliko je to u proporciji s ukupnim brojem glasova koje je stranka dobila u pojedinoj izbornoj jedinici.

Nominiranje kandidata vrši se na stranačkoj konvenciji. Pravilo je da kandidate imenuju članovi političke stranke ili njihovi delegati vodeći računa da se radi o kandidatima koji su popularni među biračima ili politički utjecajne ličnosti. Konvencije se redovno održavaju u martu ili aprilu šest mjeseci prije parlamentarnih izbora a sastavljene su od delegata svake posebne jedinice, seoske ili gradske u izbornom okrugu. Broj delegata koji će učestvovati na konvenciji stranke iz svake lokalne jedinice određen je u srazmjeru s brojem glasova koje je stranka dobila na prošlim parlamentarnim izborima. Broj predloženih kandidata na stranačkoj konvenciji znatno je veći od broja stvarno izabranih zastupnika. Drugi važan zadatak konvencije je vođenje rasprave o partijskim programima. Pisani program obično unaprijed priprema nacionalni komitet stranke, a delegati koji dolaze na konvenciju mogu davati prijedloge za izmjene ili neke druge sugestije. Diskusije o programu su veoma seriozne, pa se obično smatra da je norveški stranački program mnogo ozbiljniji i detaljniji dokumenat za izborne borbe nego što su to partijski programi nekih drugih buržoaskih zemalja. Jedan od razloga je svakako visoki stepen homogenosti unutar norveških stranaka. Širinu do koje partijski program utječe na ishod izbora teško je odrediti, ali jedno je sigurno da će glasač dati svoj glas za stranku koja najviše reprezentira njegove interese i koja će u provođenju stranačke politike u parlamentu bar djelomično voditi računa o osnovnoj masi birača, jer birač dajući svoj glas za zastupnika u suštini glasa za političku stranku.

5. Vladavina stranaka građanske koalicije

Dok se Radnička stranka s prilično nezadovoljstva morala pomiriti da poslije 30 godina svoje vladavine, pozicije vlasti pre-

²¹ H. Valen and D. Katz, cit. djelo, str. 20.

²² Østfold (8), Akershus (7), Hedmark (8), Opland (7), Buskerud (7), Vesfold (7), Telemark (6), Aust-Agder (4), Vest-Agder (5), Rogaland (10), Hordaland (10), Sogn og Fjordane (5), Møre og Romsdal (10), Sør-Trøndelag (10), Nord-Trøndelag (6), Nordland (12), Troms (6), Finnmark (4).

pusti opozicionim strankama koje su 1965. formirale koalicionu vladu, od tada pa sve do prošlogodišnjih izbora, ulagala je napore da ponovno dođe na vlast. To je posebno došlo do izražaja i na godišnjoj konferenciji Radničke stranke koja je održana u Oslu, a samo nekoliko mjeseci prije parlamentarnih izbora. Najvažnija pitanja o kojima se tada raspravljalo odnosila su se s jedne strane na međunarodne probleme i trenutnu svjetsku situaciju kao i na norveško sudjelovanje u NATO-u, a s druge na položaj Norveške u evropskoj i nordijskoj politici i njezinoj daljnjoj ekonomskoj suradnji.

Analizirajući sadašnje političko stanje u svijetu, Radnička stranka založila se za mirno rješenje arapsko-izraelskog sukoba i vijetnamskog rata, pružajući u tim pitanjima podršku Ujedinjenim nacijama. Pretresajući pitanja od značaja za norveško sudjelovanje u NATO-u, 218 delegata izjasnilo se za sudjelovanje u tom vojnopolitičkom savezu, a 48 glasalo je protiv. U današnjoj veoma složenoj situaciji međunarodnih zbivanja prema shvaćanju Radničke stranke, Norveška treba da učestvuje u akcijama na suzbijanju rata, uklanjanju nesuglasica između Istoka i Zapada, kao i na jačanju nordijske suradnje, kako stvaranjem nordijske carinske unije, tako i jačanjem vanjskotrgovinske politike. Istodobno se isticalo da nordijska ekonomska suradnja mora težiti s jedne strane ekonomskom prosperitetu nordijskih zemalja i stvaranju nordijske ekonomske cjeline, a s druge treba da ograniči utjecaj drugih zemalja na ekonomski život zemalja Norda.

Međutim, unatoč svom programu i naporima da ponovno dođe na vlast, Radnička stranka Norveške i dalje ostaje u opoziciji. Analiza parlamentarnih izbora koji su održani 7. i 8. rujna godine (1969.) u Norveškoj, pokazuje da se radi o stjecaju sretnih okolnosti za koaliciju građanskih stranaka: Konzervativnu, Kršćansko-narodnu, Liberalnu i Stranku centra. Njihova zajednička pobjeda sa svega 2 mandata više od Radničke stranke omogućila im je da ponovno zauzmu pozicije vlasti u Stortingu za naredne četiri godine. Od ukupno 150 poslaničkih mjesta koliko ih danas imade u norveškom parlamentu, one su uspjele zajedno osvojiti 76 mandata ili pojedinačno: Konzervativna stranka osvojila je 29 mandata, Liberalna 13, Stranka centra 20 i Kršćansko-narodna stranka 14 mandata, dok su preostala 74 mandata pripala Radničkoj stranci. Ostale političke stranke Socijalističko-narodna stranka i Komunistička nisu ušle u parlament jer nisu dobile niti minimum glasova koji bi im osigurao barem 1 mandat. 47% Norvežana dalo je svoj glas Radničkoj stranci, 3,4% glasalo je za Socijaliste, a svega 1% za Komunističku stranku, što znači da je 51,4% Norvežana glasalo za lijeve, a 48,5% za građanske stranke. Međutim, ovaj izborni period svakako je veoma interesantan jer je pokazao da je Radnička stranka ponovno ojačala svoje snage i imala velike šanse za uspjeh i preuzimanje vlasti. Za razliku od izbora održanih u 1965. kada je dobila 68 posla-

ničkih mjesta u parlamentu, sada je broj mandata povećala na 74, a građanska koalicija koja je tada imala majoritet sa 80 mandata, smanjila je taj broj na 76.

Ovaj svoj prilično znatan uspjeh Radnička stranka imade da zahvali svom programu koji joj je poslužio kao osnova za prošlogodišnje parlamentarne izbore a kojima je bila najavila mogućnost nacionalizacije banaka i kreditnih ustanova, te demokratizaciju poduzeća i veća prava za radnike, a na međunarodnom planu priznanje DR Vijetnama.

S druge strane izbori su također pokazali da su stranke građanske koalicije, unatoč smanjenog broja glasova, postigle značajne uspjehe. Prije svega osnovni je razlog taj što su u proteklom periodu nastojale da unaprijede ekonomski razvoj zemlje, a povezano s tim rješile su i pitanje nezaposlenosti, povećale nacionalni dohodak zemlje i skratile radni tjedan na 42,5 sata.

Ono što naročito iznenađuje to je poraz Socijalističke stranke koja je izgubila podršku velikog dijela svojih birača. Od svog osnutka 1961. ona je imala svega 2 mandata tj. poslanička mjesta u parlamentu. Već mnogo ranije Socijalističko-narodna stranka nije bila homogena i u njoj su se manifestirala mnoga neslaganja koja su naročito došla do izražaja kada se od nje odvojio Omladinski savez. Ovaj rascjep mnogi smatraju raspadom Socijalističke stranke.

Neuspjeh Komunističke stranke sa 0,4% glasova ne iznenađuje jer od 1957. i onako nisu imali niti jedno mjesto u parlamentu.

Prošlogodišnji izbori su pokazali da realna kretanja u političkom životu Norveške ne odgovaraju izbornim rezultatima jer iako je više od polovine norveškog biračkog tijela dalo svoj glas za lijeve stranke²³ pozicije vlasti za naredne četiri godine pripale su strankama građanske koalicije.

Eventualna pobjeda Radničke stranke ni u kom slučaju ne bi značila bitne promjene u političkom i ekonomskom životu Norveške već to bi bio nastavak jedne smišljene politike iza koje stoje mnogi postignuti uspjesi i ostvarenja u toku njezine tridesetogodišnje vladavine.

B. Zaključak

Završavajući naš prikaz o političkim strankama u Norveškoj, mogli bismo zaključiti slijedeće:

²³ Lider Radničke stranke Trygve Bratteli iznio je zahtjev svoje stranke da joj se povjeri mandat za sastav nove vlade argumentirajući to činjenicom da je 51,4% Norvežana glasalo za Radničku, Socijalističku i Komunističku stranku. Istovremeno je dosadašnji premijer Per Borten izjavio da će četiri građanske stranke i dalje surađivati u obliku koalicije s 76 mandata u parlamentu nasuprot Radničkoj stranci s 74 mandata. Ove činjenice ukazuju na to da pitanje formiranja nove vlade nije bilo sasvim jednostavno niti lako.

1. Čini nam se da je Norveška kao i druge Nordijske zemlje veoma interesantna po čitavom nizu svojih specifičnih obilježja, kako po svojoj društvenoj strukturi tako i po svom ustavno-političkom sistemu. Ona je prije svega interesantna stoga što nosi obilježja ustanove monarhije parlamentarnog tipa, ali u kojoj je gotovo 30 godina Radnička stranka formirala vlade i zauzimala dominantne pozicije vlasti u cjelokupnom društvenom i političkom životu Norveške.

2. Iako je u političkom sistemu razvila sistem institucija po uzoru na Veliku Britaniju i premda se može govoriti o velikim sličnostima, ipak je cjelokupnu institucionalnu strukturu prilagodila vlastitim nacionalnim zahtjevima i praktičnim potrebama norveškog društva.

3. Karakteristika je norveškog političkog sistema multipartijski sistem, iako je njegova opća razvojna tendencija u širem smislu prema dvostranačkom sistemu.

4. Osim toga, razlike koje su godinama dolazile do izražaja kako u političkom djelovanju stranaka, tako i u njihovim programima s vremenom su se smanjile, tako da danas praktički bitnih razlika i nema.

5. Po svojoj ekonomskoj i klasno-političkoj strukturi, Norveška je zemlja visoko razvijenog kapitalizma. Unatoč tome, u toku niza godina ostvarila je izvanredne rezultate i provela mnoge socijalne reforme kojima je poboljšala društveni i ekonomski položaj radničke klase.

6. Danas se u Norveškoj kao i u drugim buržoaskim zemljama, može zamjetiti proces dezideologizacije društva, kao posljedica promjena koje su nastale u strukturi društva i postepeno dovele do klasnog izjednačavanja radničke klase s ostalim društvenim snagama. Zahvaljujući brzom ekonomskom razvoju i porastu životnog standarda, radnička je klasa postepeno gubila svoja obilježja i uklapala se u tradicionalne forme društva, lišavajući se djelomično svog, ne tako davnog revolucionarnog karaktera.

7. Budućnost će pokazati, hoće li Radnička stranka, koja je u izvjesnom smislu progresivniji faktor u odnosu na tradicionalne buržoaske stranke Norveške, naći dovoljno snage, volje i mogućnosti da svoje mnogobrojne dileme u okviru ovog brzog i dinamičnog razvoja zemlje riješi, postavljanjem novog programa i provede dublje i korjenite reforme kojima će ponovno zadobiti povjerenje radničke klase i srednjih slojeva i zauzeti bitno drugačije stavove u rješavanju političkih i ekonomskih problema, nego li što ih zauzimaju stranke građanske koalicije danas.

²⁴ Podaci uzeti iz članka Dr. Finn Sollie: »Politička situacija u Norveškoj« i predavanja održanih na Međunarodnoj ljetnoj školi u Oslu 1968.

²⁵ Ne raspoložemo s podacima

Kršćansko-narodna stranka	Kristelig Folkeparti	15	7.83	160.331
Narodni socijalisti	Sosialistisk Folkeparti	2	5.99	122.721
Komunistička stranka	Norges Kommunistiske parti	0	1.36	27.996

Izborni rezultati 1969.

stranka	norveško ime	sjedišta	%	broj glasova
Radnička stranka	Det norske Arbeiderparti	74	47	
Konzervativna stranka	Høyre	29		
Liberalna stranka	Venstre	13		
Centar	Senterpartiet	20	48,5	
Kršćansko-narodna stranka	Kristelig Folkeparti	14		
Narodni socijalisti	Sosialistisk Folkeparti	0	3.4	
Komunistička stranka	Norges Kommunistiske parti	0	1.0	